

Partneriaeth **Bioamrywiaeth** Cymru
Wales **Biodiversity** Partnership

Grŵp Rhywogaethau Estron Goresgynol Partneriaeth Bioamrywiaeth Cymru

Dogfen Negeseuon Allweddol

Ffurfiwyd Grŵp Rhywogaethau Estron Goresgynol Partneriaeth Bioamrywiaeth Cymru (PBC) i helpu i nodi blaenoriaethau rhywogaethau estron goresgynol a datrys problemau a oedd yn berthnasol i Gymru. Mae'r grŵp yn gweithredu fel ffynhonnell arbenigol ar rywogaethau estron goresgynol yng Nghymru. Mae ei raglen waith yn canolbwyntio ar gamau gweithredu o fewn pum maes pwnc allweddol – hybu camau gweithredu, codi ymwybyddiaeth, rhannu arferion gorau, cyfnewid gwybodaeth ac arbenigedd.

I gael rhagor o wybodaeth a manylion aelodaeth y grŵp, gweler:

<https://www.bioamrywiaethcymru.org.uk/Gr-p-Rhywogaethau-Estron-Goresgynol>

Amcan y ddogfen

Darparu negeseuon cyson a syml i'w cyfleu i gynulleidfa eang.

Amcan cyfathrebu

Codi ymwybyddiaeth o effeithiau rhywogaethau estron goresgynol yng Nghymru,
Hybu arferion bioddiogelwch da,
Galluogi'r cyhoedd i gynorthwyo â'r gwaith o gofnodi rhywogaethau estron goresgynol a welir, ac
Annog camau gweithredu i reoli ac atal lledaeniad rhywogaethau estron goresgynol pan fo'n briodol.

Cynulleidfa

Sefydliadau'r sector cyhoeddus
Sefydliadau'r sector preifat
Y byd academaidd
Garddio/garddwriaeth
Defnyddwyr dŵr croyw – gan gynnwys defnyddwyr masnachol a hamdden (genweirwyr, teithwyr cychod, canŵ-wyr, plymwyr)
Defnyddwyr morol – gan gynnwys defnyddwyr masnachol (marinâu, porthladdoedd, harbws, pysgotwyr) a defnyddwyr hamdden (genweirwyr, teithwyr cychod, canŵ-wyr, plymwyr)
Perchnogion anifeiliaid anwes – yn benodol, perchnogion anifeiliaid anwes egsotig, adar a physgod
Cyrff cadwraeth anllywodraethol
Y diwydiant adeiladu a'r sector datblygu
Sefydliadau perchnogion tir
Y cyhoedd

Amseru

Yn parhau

Fersiwn

1 (Medi 2019)

Cynnwys

Amcanion y negeseuon:.....	4
Negeseuon allweddol.....	6
Cyfoeth Naturiol Cymru	6
Ysgrifenyddiaeth Rhywogaethau Estron Prydain Fawr	6
Negeseuon sy'n benodol i bwnc.....	7
Rhywogaethau estron goresgynnol sy'n peri pryder i'r Undeb	7
Bioddiogelwch	7
Cofnodi.....	8
Cyfathrebu a chodi ymwybyddiaeth.....	9
Garddio / Garddwriaeth	9
Defnyddwyr dŵr – gan gynnwys genweirwyr, teithwyr cychod a chanŵ-wyr	10
Perchnogion anifeiliaid anwes	10
Gwarchodfeydd natur a rheolwyr safleoedd bywyd gwyllt lleol.....	11
Y diwydiant adeiladu a'r sector datblygu.....	11
Sefydliadau perchnogion tir	11
Defnyddwyr môr a dŵr.....	12
Plâu a chlefydau	13
Lechyd Anifeiliaid	13
Plâu a chlefydau iechyd dyfrol (pysgod a physgod cregyn).....	13
Iechyd gwenyn	13
Iechyd planhigion	13
Iechyd coed.....	14
Dolenni defnyddiol	14
Ysgrifenyddiaeth Rhywogaethau Estron Prydain Fawr	14
Grŵp Rhywogaethau Estron Goresgynnol Partneriaeth Bioamrywiaeth Cymru	14
Cod ymarfer Llywodraeth Cymru ar gyfer darpariaethau rheoli rhywogaethau.....	14
Rheoliad Rhywogaethau Estron Goresgynnol yr UE.....	15
Clymog Japan	15
Cofnodion gweld INNS	15
Cyfathrebu â rhanddeiliaid allweddol.....	16
Brandio	18
Brand Ysgrifenyddiaeth Rhywogaethau Estron Prydain Fawr.....	18
Brand Edrych, Golchi, Sychu	18

Brand Mynd at Wraidd y Mater	19
Adnoddau	19

Amcanion y negeseuon:

Amcan 1 – Codi ymwybyddiaeth o effaith a bygythiad rhywogaethau estron goresgynnol

- Hyrwyddo Wythnos Rhywogaethau Goresgynnol.
- Codi ymwybyddiaeth o rywogaethau estron goresgynnol sy'n peri pryder i'r Undeb a rhywogaethau blaenoriaethol ar gyfer Cymru.
- Hyrwyddo gwefan Ysgrifenyddiaeth Rhywogaethau Estron Prydain Fawr fel canolbwynt ar gyfer gwybodaeth am rywogaethau estron goresgynnol ym Mhrydain.
- Hyrwyddo tudalennau gwe rhywogaethau estron goresgynnol Partneriaeth Bioamrywiaeth Cymru fel canolbwynt ar gyfer gwybodaeth am rywogaethau estron goresgynnol yng Nghymru.
- Hyrwyddo presenoldeb aelodau Grŵp Rhywogaethau Estron Goresgynnol Partneriaeth Bioamrywiaeth Cymru ar Fforwm Rhanddeiliaid blynyddol Rhywogaethau Estron Prydain Fawr.
- Annog grwpiau gweithredu lleol i rannu gwybodaeth ac arfer da.
- Hyrwyddo cylchlythyr Grŵp Rhywogaethau Estron Goresgynnol Cymru .

Amcan 2 – Codi ymwybyddiaeth o bwysigrwydd gwella bioddiogelwch

- Hyrwyddo negeseuon ymgyrch bioddiogelwch ar gyfer 'Edrych, Golchi, Sychu' a/neu 'Mynd at Wraidd y Mater' a hyrwyddo Wythnos Rhywogaethau Goresgynnol yn y gwanwyn yng Nghymru.
- Hyrwyddo'r modiwl e-ddysgu bioddiogelwch.
- Rhannu arferion gorau ac adnoddau bioddiogelwch.

Amcan 3 – Hybu ffyrdd y gall y cyhoedd nodi a chofnodi rhywogaethau estron goresgynnol

- Hybu'r defnydd o iRecord.
- Hybu'r defnydd o Ganolfannau Cofnodion Amgylcheddol Lleol Cymru a Phorth Rhywogaethau Estron Goresgynnol NBN Atlas Cymru.

Amcan 4 – Helpu i lywio newid mewn ymddygiad a dealltwriaeth o sut gall camau gweithredu unigol gael effaith, e.e. tipio gwastraff o'r ardd yn anghyfreithlon, rhyddhau anifeiliaid anwes digroeso

- Hyrwyddo'r negeseuon allweddol cytunedig er mwyn datblygu ymwybyddiaeth o broblemau sy'n ymwneud â rhywogaethau estron goresgynnol.
- Annog camau gweithredu codi ymwybyddiaeth i gael eu cysylltu â gwahoddiad i addo cymryd camau ymarferol.
- Sicrhau bod digwyddiadau rhywogaethau estron goresgynnol yn meithrin cydberthnasau rhwng pobl a lleoedd drwy fod yn ddiddorol ac yn rhyngweithiol, gan gynnwys arwyddbostio i'r camau nesaf a chyfleoedd i ddysgu mwy.
- Annog cyfleoedd i ffurfio grwpiau i fonitro, datblygu a chynnal momentwm.

Amcan 5 – Annog camau gweithredu i reoli ac atal lledaeniad rhywogaethau estron goresgynnol pan fo'n briodol

- Hyrwyddo digwyddiadau lleol sy'n digwydd yn ystod Wythnos Rhywogaethau Goresgynnol.
- Annog grwpiau gweithredu lleol i rannu gwybodaeth ac arfer da.

Negeseuon allweddol

Mae'r negeseuon allweddol canlynol wedi'u datblygu gan aelodau Grŵp Rhywogaethau Estron Goresgynol Partneriaeth Bioamrywiaeth Cymru:

Cyfoeth Naturiol Cymru

Mae Cyfoeth Naturiol Cymru wedi datblygu cyfres o negeseuon allweddol ar gyfer yr holl randdeiliaid:

- Planhigion, anifeiliaid, ffyngau a micro-organebau yw rhywogaethau estron goresgynol sydd wedi'u cyflwyno gan gamau gweithredu dynol i rannau o'r byd lle na fyddent yn bodoli'n naturiol ac sydd â'r gallu i ledaenu, gan achosi difrod i'r amgylchedd, yr economi, ein hiechyd a'r ffordd rydym yn byw.
- Rhywogaethau estron goresgynol yw'r ail fygythiad mwyaf i fioamrywiaeth ar ôl colli cynefin a darnio.
- Amcangyfrifwyd bod rhywogaethau estron goresgynol yn costio o leiaf £2 biliwn i economi Prydain bob blwyddyn. Maen nhw'n effeithio'n bennaf ar y sectorau ffermio a garddwriaethol, ond gallant hefyd effeithio ar drafnidiaeth, adeiladu, hamdden, dyframaethu a chyfleustodau.
- Gall rhywogaethau estron goresgynol effeithio ar ieuchyd dynion, gan achosi dermatitis a brechau a chynyddu'r nifer sy'n dioddef o glefyd y gwair, a gallant sbarduno adweithiau alergaidd difrifol.

Ysgrifenyddiaeth Rhywogaethau Estron Prydain Fawr

Mae'r negeseuon allweddol hyn yn seiliedig ar negeseuon allweddol gweithgor cyfathrebu Ysgrifenyddiaeth Rhywogaethau Estron Prydain Fawr.

- Mae rhywogaethau estron goresgynol yn niweidio ein hamgylchedd, yr economi, ein hiechyd a'n ffordd o fyw
- Maen nhw'n bygwth ein planhigion, ein hanifeiliaid a'n cynefinoedd brodorol
- Maen nhw'n costio dros £2 biliwn y flwyddyn i economi Prydain
- Gallant fygwth ein hiechyd

Negeseuon sy'n benodol i bwnc

Yn ogystal â'r negeseuon allweddol uchod, mae cyfres o negeseuon sy'n benodol i bwnc wedi'i datblygu hefyd.

Rhywogaethau estron goresgynol sy'n peri pryder i'r Undeb

Fel rhan o ymdrechion i ymdrin â'r risg a'r effaith a gyflwynir gan rywogaethau estron goresgynol ledled Ewrop, mae rhestr o'r rhywogaethau estron goresgynol sy'n peri'r bygythiad mwyaf wedi'i chyhoeddi. Yn 2018, roedd 49 rhywogaeth o anifeiliaid a phlanhigion ar y rhestr. Mae'r 'rhywogaethau sy'n peri pryder i'r Undeb' hyn yn destun cyfres o fesurau strategol a nodir yn Rheoliad 1143/2014 yr UE ar Rywogaethau Estron Goresgynol. Ni chaniateir mewnforio, cadw, bridio, tyfu, rhyddhau na gwerthu'r rhywogaethau goresgynol hyn.

I wybod rhagor: [Rhywogaethau Estron Goresgynol sy'n peri pryder i'r Undeb](#)

Bioddiogelwch

Mae bioddiogelwch yn ymwneud â lleihau'r risg o gyflwyno neu ledaenu rhywogaethau estron goresgynol (ac organebau niweidiol eraill megis afiechydon) i'r gwyllt.

Dilynwch arferion bioddiogelwch da er mwyn lleihau'r risg o ledaenu rhywogaethau estron goresgynol.

Mae bioddiogelwch da yn bwysig ar bob adeg. Gall rhywogaethau estron goresgynol fodoli ar unrhyw safle, a gellir eu ledaenu drwy ddiad a chyfarpar halogedig.

Byddwch yn gyfrifol – cofiwch gyrraedd safle gyda chyfarpar glân.

Os oes cyfleusterau ar gael ar y safle i lanhau esgidiau, cyfarpar a cherbydau gofalgwch eu defnyddio cyn ichi adael.

Rhwystrwch bethau rhag ledaenu. Peidiwch fyth â rhyddhau, symud neu ollwng rhywogaethau estron goresgynol diangen yn y gwyllt:

- Mae'n anghyfreithlon.
- Gall INNS ledaenu afiechyd
- Maen nhw'n fygythiad i'ch chwaraeon neu eich hobi
- Gallant fygwth ein planhigion a'n hanifeiliaid brodorol
- Os chi sy'n gyfrifol am gael gwared ohonynt gall hynny fod yn ddrud iawn

Pan fyddwch yn ymweld ag afonydd, llynnoedd a chyrff dŵr eraill cofiwch eich bod bob amser yn: Edrych – ar bob dilledyn a chyfarpar; Golchi – dillad a chyfarpar ar y safle, gyda dŵr poeth os gallwch a; Sychu – sychwch gyfarpar a dillad yn llwyr

Mae modiwl e-ddysgu bioddiogelwch sy'n seiliedig ar *Edrych, Golchi, Sychu* ar gael am ddim yn Gymraeg a Saesneg drwy safle e-ddysgu'r Ysgrifenyddiaeth Rhywogaethau Estron [e-ddysgu bioddiogelwch](#).

Ceir rhagor o wybodaeth yn: [Bioddiogelwch](#)

Cofnodi

Gall pawb ddarparu cofnodion biolegol defnyddiol o rywogaethau estron. Gyda datblygiad gwefannau cofnodi ar-lein ac apiau ffonau clyfar, mae gwneud hyn yn haws nag erioed.

Mae cofnodion o rywogaethau estron yn ein helpu ni i ddeall faint o'r rhywogaethau hyn sy'n bresennol ym Mhrydain, a pha mor gyflym y maen nhw'n lledaenu.

Ceir rhagor o wybodaeth yn: [Cofnodi](#), Dolenni defnyddiol

Cyfathrebu a chodi ymwybyddiaeth

Gwnaeth gweithgor cyfathrebu Ysgrifenyddiaeth Rhywogaethau Estron Prydain Fawr gomisiynu arolwg yn 2018 i ganfod barn y cyhoedd ar rywogaethau estron goresgynnol, gan nodi saith grŵp allweddol i'w targedu ar gyfer cyfathrebu â nhw:

- Garddio/garddwriaeth, h.y. perchnogion rhandiroedd, perchnogion canolfannau garddio, y cyhoedd
- Defnyddwyr dŵr hamdden – gan gynnwys genweirwyr, teithwyr cychod a chanŵ-wyr
- Perchnogion anifeiliaid anwes – yn benodol, anifeiliaid anwes egstotig a physgod
- Cyrff cadwraeth anllywodraethol
- Y diwydiant adeiladu a'r sector datblygu
- Sefydliadau perchnogion a rheolwyr tir
- Defnyddwyr dŵr morol – pysgodfeydd, hwylwyr

Lluniwyd y taflenni cyngor ac arferion gorau *Mynd at Wraidd y Mater* (i arddwyr dyfrol) ac *Edrych, Golchi a Sychu* (i ddefnyddwyr dŵr hamdden) fel rhan o'r gwaith hwn.

Garddio / Garddwriaeth

- Sicrhewch eich bod yn cael gwared ar wastraff o'r ardd a phyllau mewn modd cyfrifol. Peidiwch â'i ddympio yn y gwyllt ar unrhyw adeg.
- Ystyriwch ddewisiadau eraill yn lle planhigion y gwyddys eu bod yn oresgynnol.
- Os ydych yn cymryd camau i reoli planhigion estron goresgynnol, gofynnwch am gyngor priodol, fel *Edrych, Golchi a Sychu*, a *Mynd at Wraidd y Mater*.
- Mae dympio neu blannu planhigion estron goresgynnol yn y gwyllt yn anghyfreithlon.
- Peidiwch â gwaredu planhigion pyllau mewn unrhyw ddyfrffordd ar unrhyw adeg.

I gael gwybod mwy, ewch i [Mynd at Wraidd y Mater](#)

Defnyddwyr dŵr – gan gynnwys genweirwyr, teithwyr cychod a chanŵ-wyr

- Peidiwch â rhyddhau neu ddychwelyd rhywogaeth estron oresgynnol i gorff dŵr ar unrhyw adeg.
- Peidiwch â symud pysgod rhwng cyrff dŵr ar unrhyw adeg. Mae hyn yn amddiffyn pysgod, planhigion ac anifeiliaid brodorol, yn helpu i atal lledaeniad clefydau, ac yn diogelu'r chwaraeon yr ydych yn dwli arnynt.
- Sicrhewch eich bod yn glanhau a sychu cyfarpar rhwng teithiau ar bob adeg er mwyn atal lledaeniad rhywogaethau goresgynnol a chlefydau.
- Mae rhyddhau pysgod estron neu eu symud heb awdurdodiad priodol yn anghyfreithlon.
- Sicrhewch eich bod yn casglu ac yn gwaredu eich gwastraff mewn modd cyfrifol er mwyn atal lledaeniad rhywogaethau estron goresgynnol.

I gael gwybod mwy, ewch i [Edrych, Golchi a Sychu](#) ac [ymgyrch rhywogaethau estron goresgynnol yr Ymddiriedolaeth Genweirio](#)

Perchnogion anifeiliaid anwes

- Peidiwch â rhyddhau anifeiliaid egsotig i'r gwyllt ar unrhyw adeg, a chadwch nhw mewn modd sy'n eu hatal rhag dianc.
- Mae'n greulon i ryddhau rhywogaethau estron i'r gwyllt.
- Mae rhyddhau rhywogaethau estron o anifeiliaid anwes i'r gwyllt yn anghyfreithlon.
- Peidiwch â rhyddhau planhigion ac anifeiliaid o byllau ac acwaria i'r gwyllt ar unrhyw adeg.
- Mae rhyddhau rhywogaethau estron i mewn i ddyfrffyrdd yn anghyfreithlon.
- Gall anifeiliaid anwes ledaenu clefydau i fywyd gwyllt brodorol.

Mae Cymdeithas y Fasnach Ddyfrol Addurniadol (OATA) a Chymdeithas y Fasnach Ymlusgiaid ac Anifeiliaid Anwes Egsotig (REPTA) wedi datblygu Cod Ymarfer Anifeiliaid Anwes i helpu perchnogion anifeiliaid anwes i ddeall eu cyfrifoldebau. [Cliciwch yma i lawrlwytho'r Cod Ymarfer Anifeiliaid Anwes.](#)

Gall perchnogion pysgod gael rhagor o wybodaeth yn: [gwefan OATA.](#)

Gwarchodfeydd natur a rheolwyr safleoedd bywyd gwyllt lleol

- Dylai posteri ac arwyddion gael eu harddangos lle bo'n bosibl i wneud pobl yn ymwybodol o'r risg ac i roi cyngor ar sut i atal lledaeniad.

Y diwydiant adeiladu a'r sector datblygu

- Cynlluniwch ymweliadau fel mai'r ymweliad mwyaf peryglus yw'r un olaf o'r dydd.
- Cyrhaeddwch y safle gydag esgidiau a cherbyd glân.
- Sicrhewch fod esgidiau'n lân (heb bridd na gweddillion i'w gweld) cyn gadael y safle.
- Sicrhewch fod y cerbyd yn cael ei gadw'n lân – yn benodol, tynnwch unrhyw fwd sydd wedi cronni oddi arno cyn gadael y safle.
- Defnyddiwch y cyfleusterau sydd wedi'u darparu ar y safle i lanhau esgidiau/cyfarpar.
- Ceisiwch leihau'r mynediad cymaint â phosibl. Os yw'n ymarferol i wneud hynny, peidiwch â mynd â cherbydau i'r safle, cadwch ar lwybrau sefydledig, a pharciwch gerbydau ar dir caled.
- Ceisiwch osgoi ardaloedd lle y mae da byw ac ardaloedd y gwyddys eu bod yn cynnwys clefydau planhigion pan fo'n bosibl.

Sefydliadau perchnogion tir

- Os ydych yn ymweld â safle lle y gwyddys fod rhywogaeth estron oresgynnol yn bresennol, rhaid i chi sicrhau nad ydych yn ei lledaenu. Os na wneir hyn, gallech gael eich erlyn o dan Ddeddf Bywyd Gwyllt a Chefn Gwlad 1981.
- Mae bioddiogelwch yn golygu cymryd camau i wneud yn siŵr fod arferion hylendid da ar waith i leihau a lliniaru'r perygl o ledaenu rhywogaethau estron goresgynnol. Mae trefniadau bioddiogelwch da'n hanfodol ar bob adeg, hyd yn oed os nad oes rhywogaethau estron goresgynnol yn amlwg.

Defnyddwyr môr a dŵr

- Mae Ardaloedd Morol Gwarchoddedig yn hanfodol i gadwraeth bioamrywiaeth forol. Maen nhw'n sicrhau bod ein hecosystemau morol yn parhau i fod yn iach, gyda digon o gysylltiadau ac yn wydn i newid. Fel cydran allweddol o ecosystemau, gall unrhyw golled neu ddifrod i fioamrywiaeth effeithio ar weithrediad ecosystemau a'u gallu i addasu i newid.
- Mae'n drosedd i ryddhau rhywogaethau estron goresgynnol i'r gwyllt, gadael iddynt ddianc i'r gwyllt, neu fod ym meddiant y rhywogaethau hyn at ddibenion gwerthu, oni bai fod gennych awdurdod i wneud hynny.
- Gall helpu i leihau nifer y rhywogaethau estron goresgynnol helpu i gynnal a chynyddu amrywiaeth a gwydnwch ecosystemau morol.
- Y llwybrau allweddol ar gyfer cyflwyno rhywogaethau estron goresgynnol morol yw trafndiaeth forol (masnachol a hamdden), dyframaethu a datblygiadau seilwaith.
- Nid yw bob amser yn bosibl gael gwared ar rywogaethau estron goresgynnol yn yr amgylchedd morol a gall fod yn ddrud yn aml. Oherwydd hyn, mae'n bwysig ein bod yn atal cyflwyniad a lledaeniad, lle bo'n bosibl, drwy hyrwyddo ymgyrchoedd fel Edrych, Golchi, Sychu, ac annog pobl i ddefnyddio cynlluniau bioddiogelwch pan fo angen ac i ddilyn y cyngor ar arferion gorau.
- Mae Rhestr Monitro a Chadw Gwyliadwriaeth ar gyfer Rhywogaethau Goresgynnol Morol Blaenoriaethol wedi'i datblygu i Gymru i ganolbwyntio camau gweithredu ar rywogaethau sydd eisoes yn bresennol yn nyfroedd Cymru ac sy'n cyflwyno bygythiad i fioamrywiaeth frodorol. Bydd y rhestr hon yn cael ei defnyddio fel a ganlyn:
 - i gefnogi'r polisiau yn y Cynllun Morol Cenedlaethol cyntaf i Gymru
 - i gefnogi cyfranogiad rhanddeiliaid
 - i gefnogi datblygiad cynlluniau gweithredu blaenoriaethol
 - i godi ymwybyddiaeth, gyda rhanddeiliaid, o'r rhywogaethau blaenoriaethol sy'n peri pryder i ni

Plâu a chlefydau

Mae nifer o rywogaethau estron goresgynnol sy'n cael eu nodi fel plâu neu glefydau hysbysadwy yn y DU. Mae mecanweithiau deddfwriaethol eraill yn bodoli i ymdrin â'r rhain.

Lechyd Anifeiliaid

Os ydych yn amau clefyd anifail hysbysadwy, rhaid i chi ei adrodd ar unwaith drwy ffonio Llinell Gymorth Gwasanaethau Gwledig DEFRA ar 03000 200 301. Bydd methu â gwneud hyn yn drosedd. Am ragor o wybodaeth, gweler: www.gov.uk/government/collections/notifiable-diseases-in-animals.

Plâu a chlefydau iechyd dyfrol (pysgod a physgod cregyn)

Rhaid adrodd unrhyw amheuaeth o glefydau pysgod a physgod cregyn hysbysadwy ar ffermydd neu yn y gwyllt i e-bost Arolygiaeth Iechyd Pysgod Canolfan Gwyddorau'r Amgylchedd, Pysgodfeydd a Dyframaethu (CEFAS) yn fhi@cefas.co.uk neu drwy ffonio 01305 206700. Bydd methu â gwneud hyn yn drosedd. Gellir cael rhagor o wybodaeth am glefydau difrifol pysgod a physgod cregyn (molysgiaid a chramenogion dwygragenog) ar wefan www.GOV.UK (sy'n berthnasol i Gymru a Lloegr): [Adrodd clefydau pysgod neu bysgod cregyn difrifol](#).

Iechyd gwenyn

Mae nifer o blâu a chlefydau hysbysadwy yn y DU a allai effeithio ar wenyn. Rhaid i wenynwyr ddweud wrth yr Uned Wenyn Genedlaethol (NBU) os ydynt yn amau eu bod yn bresennol drwy ffonio llinell gymorth yr Uned Wenyn Genedlaethol ar 0300 303 0094 neu eich archwilydd gwenyn lleol ar unwaith. Bydd methu â gwneud hyn yn drosedd (gweler www.gov.uk/government/collections/notifiable-diseases-in-animals). Rhagor o wybodaeth gan yr Uned Wenyn Genedlaethol: Tudalen we BeeBase a [Cymdeithas Gwenynwyr Cymru](#).

Iechyd planhigion

I adrodd amheuaeth o bla neu glefyd planhigion dan gwarantîn (hysbysadwy) neu nad yw dan gwarantîn (nac yn hysbysadwy), neu i gael cyngor ac arweiniad ar reoliadau iechyd planhigion, ffoniwch Llinell Gymorth Iechyd Planhigion Arolygiaeth Iechyd a Hadau Planhigion yr Asiantaeth Iechyd Anifeiliaid a Phlanhigion ar 01904 405 138 neu e-bostiwch planthealth.info@apha.gsi.gov.uk.

Iechyd coed

Mae dyletswydd gyfreithiol i adrodd plâu a chlefydau penodol o dan Orchymyn Iechyd Planhigion (Coedwigaeth) 2005. Gellir adnabod rhywogaethau coed a phlâu a chlefydau coed, a dylid eu hadrodd gyda llun drwy [TreeAlert](#). Os oes gennych unrhyw amheuon ynghylch a ddylech adrodd eich pryderon, cysylltwch â [thîm iechyd coed Cyfoeth Naturiol Cymru](#). Ceir rhagor o wybodaeth ar dudalen we [Iechyd Coed yng Nghymru](#) Cyfoeth Naturiol Cymru.

Sut I ymarfer bioddiogelwch mewn coetiroedd: [Cadwch y cyfan yn lân](#).

Dolenni defnyddiol

Ysgrifenyddiaeth Rhywogaethau Estron Prydain Fawr

Gwnaeth Ysgrifenyddiaeth Rhywogaethau Estron Prydain Fawr ddatblygu strategaeth i ateb yr her a gyflwynir gan rywogaethau estron goresgynnol ym Mhrydain Fawr. Mae'r wefan hon yn darparu offer a gwybodaeth ar gyfer y rhai hynny sy'n ceisio cefnogi'r strategaeth, gan gynnwys dolenni i ddeddfwriaethau perthnasol: [Strategaeth Rhywogaethau Estron Goresgynnol Prydain Fawr](#).

Mae [Porth Gwybodaeth](#) Ysgrifenyddiaeth Rhywogaethau Estron Prydain Fawr yn rhoi manylion taflenni ffeithiau rhywogaethau, mapiau gwasgariad, asesiadau risg a gwybodaeth am reoli.

Grŵp Rhywogaethau Estron Goresgynnol Partneriaeth Bioamrywiaeth Cymru

Sefydlwyd y grŵp i helpu i nodi'r blaenoriaethau o ran rhywogaethau estron goresgynnol ac i ddatrys problemau, yn ogystal â bod yn ffynhonnell o arbenigedd ar rywogaethau estron goresgynnol yng Nghymru. Mae'r Grŵp yn cynnal rhestr o Rywogaethau Blaenoriaethol ar gyfer Gweithredu yng Nghymru.

[Grŵp Rhywogaethau Estron Goresgynnol Partneriaeth Bioamrywiaeth Cymru](#)

Cod ymarfer Llywodraeth Cymru ar gyfer darpariaethau rheoli rhywogaethau

I gael gwybodaeth am y broses y mae Llywodraeth Cymru'n ei dilyn i reoli neu gael gwared ar blanhigion neu anifeiliaid estron goresgynnol penodol:

[Cod ymarfer Llywodraeth Cymru ar gyfer darpariaethau rheoli rhywogaethau](#)

Rheoliad Rhywogaethau Estron Goresgynnol yr UE

Daeth [Rheoliad yr UE](#) (1143/2014) ar rywogaethau estron i rym ar 1 Ionawr 2015. Mae'r rheoliad yn gosod cyfyngiadau ar restr o rywogaethau a elwir yn "rywogaethau sy'n peri pryder i'r Undeb". Mae'r rhain yn rhywogaethau a allai gael cymaint o effaith niweidiol bosibl ledled yr Undeb Ewropeaidd fel bod angen cymryd camau ar y cyd ledled Ewrop. Caiff y rhestr hon ei llunio gan y Comisiwn Ewropeaidd a'i rheoli gydag aelod-wladwriaethau gan ddefnyddio asesiadau risg a thystiolaeth wyddonol.

Clymog Japan

Gwybodaeth sydd gan Cyfoeth Naturiol Cymru ar glymog Japan:

[Rhywogaethau goresgynnol Cyfoeth Naturiol Cymru](#)

Cofnodion gweld INNS

Gall cofnodion unrhyw rywogaethau estron gael eu lanlwytho i apiau [iRecord](#) neu [Canolfannau Cofnodion Amgylcheddol Lleol Cymru](#).

[Canolfannau Cofnodion Amgylcheddol Lleol Cymru](#)

Porth Rhywogaethau Estron Goresgynnol (INNS) yng Nghymru

Mae Porth Rhywogaethau Estron Goresgynnol NBN Atlas Cymru yn cynnwys 300 o rywogaethau tir, dŵr croyw a morol sydd o ddiddordeb yng Nghymru ac yn caniatáu ichi weld a lawrlwytho achosion o rywogaethau a welir.

[Porth INNS NBN Atlas Cymru](#)

Cyfathrebu â rhanddeiliaid allweddol

Partneriaid/cynulleidfaoedd allweddol o'r pedwar prif grŵp o randdeiliaid

Grŵp	Partneriaid allweddol	Aelodau	Cynulleidfaoedd allweddol	Cydweithredu Ewropeaidd
Garddio/gardd wriaeth	Garddwriaeth Cymru, Cymdeithas y Fasnach Ddyfrol Addurniadol, Cymdeithas Diwydiannau Tirwedd Prydain	Manwerthwyr garddwriaethol a dyfrol (siopau ac ar-lein), cwmnïau tirwedu	Garddwyr, garddwyr tirwedu, perchnogion pyllau, garddwriaethwyr	Rhwydwaith Garddwriaethol Ewropeaidd: http://hortinet.eu
Defnyddwyr dŵr hamdden (dŵr croyw)	Yr Ymddiriedolaeth Genweirio, Cymdeithas Hwyllo Frenhinol Cymru, The Green Blue, Canŵ Cymru, Rhwyfo Cymru, Cwmnïau dŵr	Clybiau a marinâu	Genweirwyr, canŵwyr, ceufadwyr, teithwyr cychod, rhwyfwyr, triathletwyr, nofwyr dŵr agored, plymwyr, raswyr cychod draig	Cynghair Genweirwyr Ewrop: www.eaa-europe.org Cymdeithas Cychod Ewrop: www.eba.eu.com
Perchnogion anifeiliaid anwes – yn benodol, anifeiliaid anwes egostig a physgod	Welsh Grooming Academy, REPTA, Cymdeithas Sŵau ac Acwaria Prydain ac Iwerddon, Cymdeithas y Fasnach Ddyfrol Addurniadol, awdurdodau trwyddedu siopau anifeiliaid anwes, yr RSPCA, Cymdeithas Milfeddygon Prydain	Manwerthwyr pysgod ac anifeiliaid egstog, sŵau, parciau natur, acwaria, milfeddygon, archwilwyr llesiant anifeiliaid	Perchnogion anifeiliaid anwes egstog, perchnogion pysgod, canolfannau achub anifeiliaid	Sefydliad Anifeiliaid Anwes Ewrop: www.europets.org Cymdeithas Sŵau ac Acwaria Ewrop: www.eaza.net
Cyrff cadwraeth anllywodraethol	Yr RSPB, ymddiriedolaethau natur, Cyswllt Amgylchedd Cymru		Aelodau o gyrff cadwraeth anllywodraethol	
Y diwydiant adeiladu a'r sector datblygu	Cwmnïau adeiladu		Masnachwyr, gweithwyr safle	
Sefydliadau tîrfeddianwyr a rheolwyr tîr	Cymdeithasau tîrfeddianwyr, Undeb Amaethwyr Cymru, Undeb Cenedlaethol Amaethwyr Cymru, Cyswllt Amgylchedd Cymru,	Tîrfeddianwyr, ffermwyr, cyrff cyhoeddus (Llywodraeth Cymru, Cyfoeth Naturiol Cymru, awdurdodau	Staff maes, rheolwyr tîr, cyhoedd â buddiannau, gweithwyr safle, defnyddwyr dŵr	Birdlife International: www.birdlife.org Rhwydwaith Plant Europa: www.plantaeuropa.com

	cwmnïau dŵr, seilwaith, BASC Cymru, Dysgu yn yr Awyr Agored Cymru, Ymddiriedolaeth Genedlaethol Cymru	lleol), cyrff anllywodraethol unigol, canolfannau addysg awyr agored		Ramsar: www.ramsar.org WWF www.worldwildlife.org Sefydliad Tirfeddianwyr Ewrop www.europeanlandowners.org Fforwm Cynefinoedd Ewrop
Defnyddwyr dŵr morol	BSAC Cymru, Ffederasiwn Pysgotwyr Môr Cymru, Cymdeithas Pysgotwyr Cymru, Cymdeithas Agregau Morol Prydain, y Gymdeithas Hwyllo Frenhinol		Plymwyr, genweirwyr hamdden, pysgotwyr masnachol, cynhyrchwyr agregau, teithwyr cychod	

Brandio

Brand Ysgrifenyddiaeth Rhywogaethau Estron Prydain Fawr

Dylai postiau cyfryngau cymdeithasol gynnwys yr hashnod #GBINNS er mwyn hwyluso rhannu gan eraill. Lle bo'n bosibl, dylai postiau sy'n cyfeirio at yr ymgyrch *Edrych, Golchi, Sychu* dagio @CheckCleanDryGB neu gynnwys #EdrychGolchiSychu.

Brand Edrych, Golchi, Sychu

Cafodd dyluniad yr ymgyrch Edrych Golchi Sychu ei adnewyddu'n ddiweddar.

Logo newydd

Hen logo

Brand Mynd at Wraidd y Mater

Adnoddau

Mae amrediad o ddeunyddiau wedi'u datblygu a'u dosbarthu mewn partneriaeth â rhanddeiliaid i gefnogi'r ymgyrch.

Mae llawer o'r deunyddiau ar gael i'w lawrlwytho ar wefan Ysgrifenyddiaeth Rhywogaethau Estron Prydain Fawr: www.nonnativespecies.org/checkcleandry/. Mae copïau caled am ddim o bosteri, taflenni gwybodaeth, arwyddion a sticeri ar gael hefyd i'ch helpu i godi ymwybyddiaeth, cysylltwch â GB NNSS yn nss@apha.gov.uk i gael copïau Saesneg a Phartneriaeth Bioamrywiaeth Cymru i gael copïau Cymraeg.

Posterï ac arwyddion

- Arwyddion / posterï Edrych Golchi Sychu ar gyfer [pysgotwyr](#) | [cychwyr](#) | [canŵwyr a cheufadwyr](#) | [pysgotwyr morol](#) | [cychwyr morol](#) | [defnyddwyr camlesi](#) | [holl ddefnyddwyr dŵr](#)
- Poster Edrych Golchi Sychu ar gyfer [rheolwyr clybiau a chyrrff dŵr](#)
- Posterï Edrych Golchi Sychu bioddiogelwch ffiniol

Taflenni

- Taflenni Edrych Golchi Sychu Cymraeg ar gyfer [pysgotwyr](#) | [cychwyr](#) | [canŵwyr a cheufadwyr](#) | [pysgotwyr morol](#) | [cychwyr morol](#) | [defnyddwyr camlesi](#)
- [Canllaw adnabod](#) ar gyfer 10 rhywogaeth estron dŵr croyw
- [Canllawiau adnabod ychwanegol](#)

Arall

- Llyfryn poced i adnabod rhywogaethau dyfrol goresgynnol
- Poster naid
- Bandiau snap i'r arddwrn
- Sticeri gwrth-ddŵr
- Fideos (Saesneg yn unig)
- Gwefan/Twitter ([@CheckCleanDryGB](#))
- E-ddysgu – mae modiwl bioddiogelwch sy'n seiliedig ar yr ymgyrch *Edrych, Golchi, Sychu* ar gael am ddim drwy safle e-ddysgu'r Ysgrifenyddiaeth Rhywogaethau Estron (www.nonnativespecies.org/elearning)

Enghreifftiau o ddeunyddiau Edrych, Golchi, Sychu

ATAL YR YMLEDIAD STOP THE SPREAD

Mae planhigion ac anifeiliaid ymosodol yn blocio dyfrffyrdd, yn achosi niwed i fywyd gwylt a'r amgylchedd, a gallant achosi difrod i beiriant a phropelwr eich cwch. Gallant fod yn fychan ac anodd eu canfod felly mae'n hawdd iddynt ymledi ar offer a dillad tamp.

Cofiwch ddiogelu'r amgylchedd a'r gweithgareddau a fwynhewch drwy gadw'ch offer yn rhydd o blanhigion ac anifeiliaid ymosodol.

**Cofiwch edrych yn ofalus ar y manau hyn
Remember to check these places**

EDRYCH CHECK

GOLCHI CLEAN

SYCHU DRY

Edrychwch er i chi ger ar ôl dod allan o'r dŵr gan chwilio am ffwdd, anifeiliaid dŵr neu ddeunydd planhigion. I ymchwch unrhyw beth y bydwch yn ei ddarganfod, a'i adael yn y fan a'r lle. Dyfech all-odd deunydd gywth-hilogi yn fynyddol.

Golchwch bopeth yn drylwyr cyn gynted ag y gallwch, gan roi sylw i'r raliau, gwaelodion y cwch, di-gerbydau a manau sy'n damp ac yn anodd mynd atynt. Defnyddiwch dŵr poeth os gallwch.

Sychu - draeniwch dŵr o bob rhan o'ch cwch a'r di-gerbyd cyn gadael y safle. Sychwch bopeth cyn hied â phosibl cyn eu defnyddio yn rhywle arall gan y gall mai planhigion ac anifeiliaid ymosodol croesi am bythefnos dan amodau tamp.

Check boat's equipment and clothing after leaving the water for mud, aquatic animals or plant material. Remove anything you find and leave it at the site. Reapply anti-fouling annually.

Clean everything thoroughly as soon as you can, paying attention to ropes, bilges, trailers, and areas that are damp and hard to access. Use hot water if you can.

Dry - drain water from every part of your boat and trailer before leaving the site. Dry everything for as long as possible before using elsewhere as some invasive plants and animals can survive for two weeks in damp conditions.

Cadwch lygad am:
Watch out for:

Misglen Quagga
Quagga mussel

Perdysen Reibus
Killer shrimp

Dail-ceiniog arnofol
Floating pennywort

Gallwch ganfod mwy am blanhigion ac anifeiliaid ymosodol a sut i'w hatal i'w ymledu yn nonnativespecies.org/checkcleandry

ATAL YR YMLEDIAD STOP THE SPREAD

Gall planhigion ac anifeiliaid ymosodol gario clefydau sy'n lladd pysgod, a blocio dyfrffyrdd a glannau gan ymyrryd â physgota. Gallant fod yn fychan ac anodd eu canfod felly mae'n hawdd iddynt ymledu ar offer a dillad tamp.

Cofiwch ddiogelu'r amgylchedd a'r pysgota a fwynhewch drwy gadw'ch offer yn lân o blanhigion ac anifeiliaid ymosodol.

**Cofiwch edrych yn ofalus ar y manau hyn
Remember to check these places**

EDRYCH CHECK

GOLCHI CLEAN

SYCHU DRY

Edrychwch ar eich ger ar ôl dod allan o'r dŵr gan chwilio am ffwdd, anifeiliaid dŵr neu ddeunydd planhigion. I ymchwch unrhyw beth y bydwch yn ei ddarganfod, a'i adael yn y fan a'r lle.

Golchwch bopeth yn drylwyr cyn gynted ag y gallwch, gan roi sylw i'rwydi, esgidiau pysgota a manau sy'n damp ac yn anodd mynd atynt. Defnyddiwch dŵr poeth os yn bosibl.

Sychwch bopeth cyn hied â phosibl cyn eu defnyddio yn rhywle arall gan y gall mai planhigion ac anifeiliaid ymosodol croesi am bythefnos dan amodau tamp.

Check your gear after leaving the water for mud, aquatic animals or plant material. Remove anything you find and leave it at the site.

Clean everything thoroughly as soon as you can, paying attention to nets, waders and areas that are damp and hard to access. Use hot water if possible.

Dry everything for as long as possible before using elsewhere as some invasive plants and animals can survive for two weeks in damp conditions.

Cadwch lygad am:
Watch out for:

Misglen Quagga
Quagga mussel

Perdysen Reibus
Killer shrimp

Clefydau pysgod
Fish diseases

Dail-ceiniog arnofol
Floating pennywort

Gallwch ganfod mwy am blanhigion ac anifeiliaid ymosodol a sut i'w hatal i'w ymledu yn nonnativespecies.org/checkcleandry

ATAL YR YMLEDIAD STOP THE SPREAD

Mae planhigion ac anifeiliaid ymosodol yn niweidio'r amgylchedd ac yn blocio dytrffyrdd. Gallant fod yn fychan ac anodd eu canfod felly mae'n hawdd iddynt ymledu ar offer a dillad tamp.

Invasive plants and animals harm the environment and block waterways. They can be small and hard to spot so are easily spread on damp equipment and clothing.

Diogelwch yr amgylchedd yr ydych yn ei fwynhau:

Edrychwch ar eich offer, eich cwch a'ch dillad ar ôl dod allan o'r dŵr gan chwilio am fŵd, anifeiliaid dŵr neu ddeunydd planhigion. Tynnwch wrthyw beth y byddwch yn ei ddarganfod, a'i adael ar y safle.

Golchwch bopeth yn drylwyr cyn gynted ag y gallwch, gan roi sylw i fannau sy'n damp ac yn anodd mynd atynt. Defnyddiwch ddŵr poeth os yn bosibl.

Sychwch bopeth cyn hired ag y gallwch cyn eu defnyddio yn rhywle arall gan y gall rhai planhigion ac anifeiliaid ymosodol oroesi am bythefnos a mwy dan amodau tamp.

Gallwch ganfod mwy am blanhigion ac anifeiliaid ymosodol a sut i'w hatal rhag ymledu ar ein gwefan:

Protect the environment you enjoy:

**EDRYCH
CHECK**

Check your equipment, boat, and clothing after leaving the water for mud, aquatic animals, or plant material. Remove anything you find and leave it at the site.

**GOLCHI
CLEAN**

Clean everything thoroughly as soon as you can, paying attention to areas that are damp or hard to access. Use hot water if possible.

**SYCHU
DRY**

Dry everything for as long as you can before using elsewhere as some invasive plants and animals can survive for over two weeks in damp conditions.

Find out more about invasive plants and animals and how you can help to stop the spread on our website:

nonnativespecies.org/checkcleandry

Enghreiffiau o ddeunyddiau Mynd at Wraidd y Mater

MYND AT WRAIDD Y MATER MEWN TRI CHAM SYML

NABOD EICH PLANHIGYN

Ewch at wraidd y mater wrth iddellio â phlanhigion sy'n tagu planhigion eraill, allai gymryd eich pwll drosodd a niweidio'r amgylchedd. Gofynnwch am help i ddewis y planhigion iawn ar gyfer maint a phwrpas eich pwll dŵr, a gofynnwch sut i ofalu amdany'n nhw'n iawn. Dros y dudalen, mae genrym fanylion rhai o'r planhigion allai achosi'r problemau rwyf.

Ewch at wraidd y mater trwy fod yn gyfrifol wrth gael gwared ar blanhigion dŵr. Peidiwch â chael gwared arny'n nhw yn y gwyllt: gallai hyn fod yn anghyfreithlon a gallai'r planhigion niweidio'r amgylchedd. Dylech gael gwared ar blanhigion trwy eu compostio bob tro, neu ddefnyddio eich system gwaredu gwastraff gwyrdd lleol. **Peidiwch byth â'u rhoi mewn pwll dŵr neu afon gyfagos.** Iley gallant fynd yn broblem yn fuan iawn. Cyn cael gwared ar y planhigion, gadewch hwy am ychydig oriau wrth y dŵr, fel y gall creaduriaid y pwll dŵr fynd yn ôl i'r dŵr. Gallir tynnu'r planhigion allan yn rheolaidd, ond dylid aros tan yr hydref cyn clirio ar raddfa fawr, pan fyddwch yn tarfu leiaf ar eich pwll dŵr.

STOPIO RHAG YMLEDU

pwll dŵr a chael gwared ar ddŵr gwastraff. Dylid gwagio unrhyw ddŵr gwastraff yn ddigon pell o nentydd, afonydd, pylau dŵr, llynnoedd, neu traeniau sy'n llifo iddyn nhw. Gallech ddefnyddio'r dŵr dros ben ar y lawnt neu i ddyfrhau planhigion yn eich gardd.

COMPOSTIO Â GOFAL

Dewis y planhigion iawn ar gyfer eich pwll dŵr

Mae nifer o blanhigion dŵr eraill ar gael i'w prynu fydd yn rhoi ocsigen yn eich pwll dŵr, yn rhoi lloches i greaduriaid y pwll dŵr ac yn cynhyrchu blodau tws. Gofynnwch yn eich siop agosaf am gyngor ar ddewis planhigion sy'n addas ar gyfer eich pwll dŵr, ac sydd ddim yn debygol o fod yn broblem i'r amgylchedd.

Cofwch fynd at wraidd y mater a dod i wybod beth rydych yn ei dŵl. Gofynnwch am yr enw gwyddonol bob tro i osgoi prynu un o'r planhigion uchod yn ddiarwybod. Am ragor o wybodaeth ewch i www.nonnativespecies.org/beplantwise

Cofwch bod angen gofalu am bob planhigion dŵr, a'i gompostio'n ofalus. Ewch at Wraidd y Mater!

Am ragor o wybodaeth am ddeuis da arall, sut i adnabod planhigion allai dagu planhigion eraill a dolenni defnyddiol, ewch i www.nonnativespecies.org/beplantwise

MYND AT WRAIDD Y MATER

i helpu i stopio planhigion dŵr rhag ymledu

Deddf I RPS Simon P. Trevor Revals, 05/06/2015
at Herbarioedd Pwll dŵr
Caelestrawen
Enni am y Nantau

OGL
© Haeffraint y Gardd 2012
W9 25023

Llywodraeth Cymru
Welsh Government
www.llyw.cymru